

Anna Hogenová: K filosofii krajiny

Příroda není součet věcí, které v ní potkáváme, tento náhled je mylný, i když je obvyklý. Stejně tak krajina jako přírodní útvar je něco jiného. Především krajina je zde ke „čtení“, vypovídá o lidech i o sobě, je s člověkem srostlá, spojená neviditelnými vlákny. Krajina – to není Gaia se svou propastnou chtóničností, krajina je pláštěm Země. Patří k lidské tělesnosti jako pozadí, na němž tělo prostoří a tvaruje se. Básníci mluví o tváři Země a myslí na krajinu. Lidská tvář vrůstá do krajiny a ta se promítá do posunků, do letmých a nekontrolovaných lidských pohybů.

Eremiální poutník víc věří sluchu než zraku, vždyt' poušť má málo výrazných a stálých tvarů, mění se velmi rychle, „teče“, „roztéká se“. Nekonečná písčitá plocha je skoupá na tvary, peratizuje zřídka. Naproti tomu les „Hýlé“ (v řečtině) je pastvou pro oči. Zatímco Sém (syn Noea) si zacpal uši, Jafet hleděl do nebe – oba nechtěli být svědky matčina a otcova zneuctění, za které pak Noe Cháma tvrdě ztrestal, srov. Starý Zákon. Z. Neubauer z toho vyvozuje, že semité jsou národem knihy, protože pocházejí z eremiální krajiny, z pouštní krajiny.¹ Poušť má málo značek, vypovídá o sobě v symbolech, poušť „píše“ své vzkazy v poukazech, přičemž je mimořádně důležité pozadí těchto vzkazů a poukazů.

Zatímco záplava tvarů vede oči k vzhůru, poušť směřuje pohled do dálky. Jafet se dívá vzhůru, aby neviděl, co provedl Chám své matce, Sém si zacpal uši, nechtěl slyšet. Krajina se tak stává prodlouženými údy těla, tělo se rozprostírá do krajiny.

Krajina patří k nám stejně, jako k nám patří kůže našeho těla. Tělo se tak rozprostírá do luk a hájů, hor a údolí. „Hýlé“ les přitahuje oči, beztvarost pouště dává přednost znakům a zvukovým značkám a

jejich pořadí. „Vidění“ je více sukcesivní, prostor „viděného“ je členitější, často přerušován. Celek se zde konstituuje obtížněji než u „slyšeného“. Pohled se vždy „zapíchne“ do jedné věci, pak do druhé, nevidíme celek najednou. Kdežto prostor slyšeného je obsáhnutelný jedním aktem. Hudbu slyšíme najednou, slova slyšíme v celých větách, věty slyšíme v jejich kontextech.

Francouzské a anglické parky z minulého a předminulého století jsou dokladem oboustranného prorůstání těla a krajiny. Není jednoduché se přestěhovat, protože taková změna mění i tělo, nás samé. Násilím měnit krajinu znamená proměňovat násilně i lidi, kteří v ní žijí. Všechny lidské vlastnosti rezonují v krajině a ona rezonuje v lidském pobývání. Hebkost, laskavost, ladnost, netečnost, zlobnost i krutost můžeme potkat u člověka i v krajině. Stromy svým větrovím vyhmataávají prostor, jsou tak podobny lidským touhám, přáním a intencím. Kořeny jsou tradicemi, ukazují k počátku. Voda a poušť děsí a zároveň tajemně lákají. Krajina je součástí těl, těla jsou součástí krajiny. Proto je tak bolestné porazit zdravý strom, zničit osvěžující studánku či louku. Řeka – proudící Thetis vypovídá o životě v čase, poukazuje na věčnost svým plynutím. Pěšiny a cesty jsou vlastně lidské intence, záměry, propojující generace. Vztah mezi člověkem a krajinou je vztahem mezi duší a tělem.

Pouze cartesiánská aditivnost člověka a krajinu odděluje, osamostatňuje. Oikumené – pojem obývaného světa ve smyslu domova je příkladem pro srůstání lidských těl a krajiny.

Dokonce i při vnímání metriky (dálky a blízkosti) můžeme zde vystopovat podobnost mezi člověkem a krajinou. V duševních aktivitách (v myšlení a pocitování) je dálka možností a blízkost je skutečností. Dálka je transcendencí, blízkost je aristotelská skutečnost (energeiá). Co je ovšem nejdůležitější? Je to uvědomění, že jen skrz původní dálku je možno se setkat s blízkostí. Zvíře je

odcizeno této blízkosti, nemá dálku, nemá tedy ani pravou skutečnost. Zvíře nežije v možnostech, nevolí svůj život, zvíře je „rozhodováno“ z vnějšku. Nemůže tedy ničit přírodu. To měl asi na mysli Descartes, když přirovnával psa ke stroji. Distinkce „možnost - skutečnost“ je daleko důležitější, než bychom mohli na první pohled připustit. Abychom mohli nahlédnout líbeznost domova, musíme prožít chladnost ciziny, abychom si vážili pravdy, musíme se s ní setkat v tom, co je základem možnosti úplně všeho, bytí samého. Musíme prožít údiv Řeků nad tím, že „jsoucno jest“, vždyť by také mohlo nebyť. Představa o nebytí všeho je jedna z nejhorších představ, přináší závrat' z nemožnosti postihnout Nic, o to šlo Heideggerovi, ale o to šlo i starým Řekům, protože jen na pozadí Nic může vyvstat Thaumata (údiv), jenž byl na počátku evropského filosofického a vědeckého myšlení. Není to jen člověk, ale jsou to i věci v krajině, co zakládá svět. Prostý strom je mysteriem, jediný stvol trávy je příležitostí pro zázrak. I v krajině platí, že dálka umožňuje blízkost. Jakou blízkost má pes, nemá-li dálku? Jen instinktivní svět, jen instinktivní prostředí. Pes nemá krajinu, naopak ona má jej.

Slovo „Kosmos“ znamená v řečtině řád, tj. vypovídá o tom „jak“ je tento svět uspořádan, kosmos neznámá součet všech věcí a vztahů v nich, podobně slovo „příroda“ neznámá součet všech věcí, ale znamená nějaký řád přirozenosti, který není radno porušovat. Ale to znamená, že musíme ten řád znát, nestačí jen se dívat kolem sebe a mít paměť. Znat řád přírody znamená především mít v myšlení Celek, tedy to, co je pod jednotlivostmi jako ujednocující základ. Proto nestačí vydat vyhlášky, jak chránit konkrétní přírodní útvary, je třeba porozumět celku, řádu přírody, tj. řádu přirozenosti.

Ekologie se tak stává ekosofií, tj. moudrostí v řádu obecného. Nestačí přírodověda se svými vědeckými výsledky, protože ty jsou jen částmi a my potřebujeme celek. Prožívat celek není možné jako

součet částí, tedy adicí. Celek se prožívá v jednom rázu, když se nově konstituuje nebo když zaniká. Toto procesuální si vyvolávali přírodní národy pomocí rituálů, v nich celky znovu vznikají nebo zanikají. Házení Morany do vody je zánik zimy, vítání Nového roku prostřednictvím velikonočních slavností je snad ve všech lidských společnostech zakotveno jako základní svátek. Dnešní uhoněný, podnikatelský člověk bude těžko prožívat celky, nemá k nim přístup. Celky jsou pro něj nedostupné, proto je velmi často barbarský k přirozenosti a řádu věcí v přírodě. Náš dnešní člověk nemá nadhled.

Domnívá se, že všechno ví, když zná detaily, části. Neví, že neví. Je roztrpčen, pokud je mu toto nevědění připomenuto. Dnešní člověk chce měřit a věří, že měřením se doví to, co je podstatné. V tom spočívá omezenost současného myšlení. Proto dnešní konzument přírody požaduje pouze předpisy, jednoduché – instantní kuchařkové návody, jak se chovat k celku světa. Kdyby to šlo, museli bychom být bohové.

Nový řád světa je totéž jako nový eón, ohlašuje se jako zjevení, sv. František z Asisi, předtím Ježíš apod. Teď se nacházíme na hranici mezi starým a novým řádem, proto mluvíme o postmoderním období. Pokud budeme poznávat jen části a celky nám budou unikat, staneme se otroky těchto částí. Moderní otroctví spočívá ve strukturalizaci času, již provádí technická povaha věcí, které tzv. potřebujeme. Moderní otrok to má těžší, je totiž přesvědčen o své svobodě, pouze ve zvláštních okamžicích (ve vytržení) si uvědomuje, že něco není v pořádku. Normální člověk neví, že „otvírání“ významů věcí mu není dáno z něho samého, ale zvenčí, je mu podsouváno.

Přičemž mysterium jsoucna se otvírá při každém pohledu vzhůru, skrz listy stromů. Tento pohled je však překryt poklopem umělých, nám podsunutých zájmů.

Člověku chybí zakoušení jsoacen v celku, chybí mu „příroda“, má jen části, vytrženosti, neúplnosti a na ty se křečovitě upíná, chybí mu prožitek celku, nemá Areté (řeceno s Patočkou).² Neví, že „méně je více“ , tj., že celek je důležitější než jednotlivost. Tím také člověk ztrácí srozumitelnost pro dění, dějiny, proto je současný člověk bez dějinné paměti, žije jen „dnes“ odkázán na to, aby vše strašné znovu prožil, jinak neuvěří.

Nejnebezpečnější je nepřehlednost, o níž tak často mluvil Wittgenstein, kde část supljuje celek, kde jsoacno supljuje bytí. Proto je současný člověk spíše in-sistentní než ek-sistentní.

Přesto přese všechno, jedině člověk je povolán hlasem bytí k vědění zázraku všech zázraků, totiž k vědění, že „jsoucí jest“. Právě příroda je místem pro úctyhodnost, místem klidu.

Krajina patří nejen k lidské tělesnosti, ale i k duši člověka. Dějinný člověk bloudí stejně jako se to stává v krajině. Bloudění v cizím městě má vždy osobnostní ráz a určitost stejně jako celý život, protože i celý život je blouděním a hledáním. „Odkrytí“ jsoacna jako takového je v sobě současně zakrytím jsoacna v celku, tvrdí Martin Heidegger.³

Proto je každý vstup do přírody, zásah do přírody zároveň zakrytím jejího celku. Některé krajinné zásahy jsou nevratné, vytěžený kopec se prostě již sám nenainstaluje, svedené koryto řeky se samovolně nevrátí. Krajina a člověk jsou jedním celkem, nikoli dvojím. Přesah těla do polí, luk a lesů je analogický transcendenci myšlení a cítění do smyslu celku, přesah těla nekončí krajinou, ale dosahuje až do kosmu.

Dosahuje až tam, kde je nerozlišitelnost, kterou Heidegger nazývá „nic“. Setkání s nerozlišitelností odebírá slova, slova totiž nejsou schopna uchopit nerozlišitelnost, my tuto chvíli pocít'ujeme jako

strach. Takový strach nás potkává v okamžiku, kdy se krajina ničí, když se neodvolatelně proměňuje na mrtvou planinu. Strach není možno vyjádřit významem slova, protože to, co nemá hranice, se nedá ani významově explikovat. Ovšem setkání s tímto strachem otvírá celek, protože i celek není ohraničený, proto má strach velmi důležitou funkci. Optimismus „vydělávačů“ na úkor krajiny je falešný, protože neafikuje celek a je ponován pouze na části či částech. Heidegger by k tomu dodal: „Ve strachu je jsoucí vhozeno do celku.”⁴

Dovedeme-li myšlení lidí do setkání s celkem, s přesahem, budou i ekologicky myslet. Jinak to možné není, budou-li setrvávat pouze a jediné na partikularitách, nenahlédnou to, co je nejpodstatnější, totiž že jde o domov – o rozšířený organismus. „Nic”, o němž tak často mluví Heidegger, je totiž pozadím pro vyvstávání jsoucen, je tedy jejich nutnou podmínkou, proto musíme o tomto nic vědět. Zjevuje se nám při připomenutí vlastní smrti.

Logická negace – matematické „nic” je pouze jedním z projevů nahlédnutého Nic v heideggerovském smyslu.

„Verneinung” – logická negace pochází z rozumu, je dobře rozlišitelná, ale Nic ve výše zmíněném smyslu je nerozlišitelné, nemůže být privací, rozdílem, protikladem, rozporem, kontrárností či kontradikcí. Heideggerovské Nic není ani jedním z těchto přiblížení plně vydefinováno. Setkání s tímto Nic však zakládá možnost ekologického rozumění.

Strom neroste, ale otevírá se. Život se otevírá v procesualitě, v pohybu, v toku změn. Dům se nestaví, ale otevírá svou dynamis v ergonu, atd. Příroda se otevírá tím, že se rodí, proto ji nemůžeme technologizovat.

Nihilismus dvacátého století je především Nietzscheovým objevem. Skrz něj se také něco otevírá a je dost možné, že se jedná o nový, přicházející eón (tj. nový druh světa). Odhodnocování hodnot, jako katarze lidských komunit, se provádí zvláštním způsobem pomocí instalace „vůle k moci“, vůle bez racionálního základu, vždyť právě rozum sám se stal něčím pochybným. Pozice „Já jsem nejlepší!“ postrádá to základní, tj. proč jsem ten nejlepší, prostě je to tak. A každé zpochybňování vede k útokům proti tomu, kdo se odváží pochybovat. Tomu slouží především média, proto je nutné, aby v nich byli především velmi mladí, nezralí lidi, kterým se dá hodně peněz a skrz peníze hodně sebedůvěry a ti pak zařídí vše potřebné. Opravdová, hluboká vzdělanost se stává spíše překážkou, protože by mohla otvírat problémy tak, že by bylo možno se dál tázat a to velmi nepříjemně tázat pro držitele „vůle k moci“. A tuto vůli ovládat lidi, věci, vztahy bude onen jedinec realizovat, ať se to ostatním líbí či ne. Z ekologických iniciativ se udělají teroristé, což při vzdělanosti průměrného čtenáře našeho tisku je možné a ostatní netřeba popisovat. Tento postoj se uplatňuje i vůči přírodě. Je pochopena jako množina využitelností pro realizaci vůle k moci, tj. skrz techniku a vědu.

„Fysis“ není vůbec pochopena, a proto nemůže být ani respektována. Tito lidé s vůlí k moci, bez důvodu, dokážou ostatním strukturovat jejich žitý čas, a tak si je podmaňují a to aniž by si to lidé uvědomili. Je to jiný způsob zotročování než pomocí karabáče a biče. Tato oklika je neprůhledná, a tak si moderní otrok ani nestačí uvědomit své postavení. Zajatci systémů jsou zajati stejně jako ti, co jsou ve vězení. Jen to „vězení“ je trochu jiné.

To, co leží v základu všech přírodních entit není jejich případný užitek pro nositele vůle k moci, ale je to „otevírání se do otevřenosti“, tomu se říká od aristotelských dob fysis (vždyť řecké slovo „fysis“ je odvozeno od „faós“ nebo „fós“, což znamená

světlo, proto je fainoménon-fenomén jevem, něčím, co se ukazuje, a proto se jeví). Vzcházení do světla je pohybem (kinesis), jenž vychází z počátku (arché), směřuje k uskutečnění (energeiá) možností (dynamis). Směr tohoto pohybu je dán účelem (Telos), jenž se v každé vzcházející entitě představuje jako vnitřní účel, tj. entelecheiá. Tento nesmírně složitý proces (dle Heideggera se jedná o nejsložitější problém celé antické filosofie) můžeme a musíme nazvat růstem, rozením a to nemůže být pochopeno mechanicky, cartesiánsky, protože vše, co se rodí je posvátné, je mysteriózní. V tomto okamžiku selhává systémovost osvícenského typu, strukturnost, analytičnost, jak vlastně vysvětlil již kdysi dávno Immanuel Kant, v Kritice čistého rozumu.

Každý mechanický zásah do krajiny bez respektu k entelechii je zhoubný. Jak ale naučit naše ekonomické experty myslet tímto způsobem? Zde nepostačí úsporné předpisy, vyhlášky ani zákony, zde musí vstoupit do hry vzdělanost jiného typu než je ta pragmatická, mechanická, systémová, jednoduchá. Potřebujeme vzdělanější rozhodovatele. Nestačí znát biologii, zoologii, chemii, fyziku a matematiku, je třeba pochopit ten nejhlubší základ vznikání jakožto rození, protože tento základ je přírodě inherentní. Krajina jako vyřízlá součást obývaného světa (Oikumené) chce to své, což je zákonitostí daleko hlubší než je popis chemických změn v biologickém preparátu. Všem těmto pohledům na přírodu je společné pojmání objektu v cartesiánském smyslu. Bytí v řeckém smyslu nebylo objektem, a proto ten, kdo bytí v řeckém smyslu chápal, nebyl ani subjektem. Tento subjekt-objektový vztah je výtěžkem novověku a je přijímán jako pravda, o níž nemá cenu vyslovovat pochybnosti, protože vše je jasné. Stane-li se krajina jako část přírody pouhým objektem, pak získá instrumentální charakter, je zde pro naše potřeby, je zde k našemu využívání. Pak se listy stanou buňkami, chemickými reakcemi, plicemi stromů, apod. Descartes

svým ponováním subjektu jako výchozího postavení v procesu poznávání a v získávání jistot vůbec vytvořil z toho všeho, co není subjekt, objekt, zde se vytvořil nebezpečný hiát, oddělenost, propastnost, jež dnes se mstí odcizením přírody. Vzcházení odkrytostí do neskrytosti, tj. fysis – je dnešnímu přírodovědci, ale i normálnímu člověku naprosto cizí, nepochopitelná a velmi podezřelá. Les tedy není součástí našich rukou a nohou, našeho těla, našeho domova, les již není rozšířený organismus (volně řečeno s Patočkou), ale je něčím, co je dodatkem k našemu způsobu existování, který se může měnit dle naší libovůle. Tento základní rozdíl je v zárodku ekologických aktivit nahlížen jako zakrytý důvod dnešního odcizení, jež se jako přímé odcizení vůbec nepocítuje, i když tomu tak je. Výstup ze skrytosti do neskrytosti pohybem (kinesis) se konstituuje nejen příroda, krajina, ale i náš každodenní život, to vše je pak kinesis. Přerušení „pupeční šňůry“ mezi lidským a přírodním bytím se stalo osudným. Přírodní bytí není žádná pozice, není to žádný reálný predikát, příroda se nepochopí skrz smysly. Zvířata používají smysly ke svému životu ještě důkladněji než my lidé, přesto o přírodě nevědí vůbec nic. Smysly nám „nedávají“ přírodu. Position – pozice znamená totéž co: sedět, stát, ležet, ležet v základu apod. Příroda, krajina není nic na něčem položeného, co je možno popsat a pak využívat. To, co se otevírá v mnohosti přírodních fenoménů to je něco, co je původně skryto a co zůstává skryto i po ukázání se v jevech. To, co je zde skryto patří k přírodě – ke krajině podstatným způsobem a na to se dnes úplně zapomnělo. Jen to se ukazuje, co bylo předtím ukryto. Fenomenalizace – zjevování je růst, rození, plození, vznik i zánik – zkrátka kinesis. Tento odkrývající se proces dávající jsoucna, věci, vztahy, vztahy vztahů atd. – tento pohyb zakládá přírodu. Je třeba znát tento pohyb, abychom mohli svým způsobem života „nevadit“, ba dokonce prospívat celku, jehož jsme pouhými součástmi, nikoli

pány. Podrobným popisem struktury listu na mikroskopické úrovni nepotkáme tento pohyb, nesetkáme se s vzcházením do neskrytosti, nepotkáme to, co se skrývá, tj. bytí samo.

Budeme jen stále vidět menší a menší kousky listu, nic víc. Uvidíme vždy jen věci – předměty stále menší a menší, ale nikdy nic víc. Proto je věda v tomto ohledu svazující. Bytí není žádný predikát, jak je známo od Kanta samého. Příroda ve své hloubce také ne. Naučit někoho vztahu k přírodě neznamena tedy naučit jej přesný seznam předpisů, které se vztahují k určité krajině a jejím potřebám. V tomto ohledu nevystačíme s pouhou logikou, kopula „je” v tomto smyslu je něco víc než jen logické „je”. Naše vlastní tělo je vždy nějak těžké, přesto my nikdy váhu svého těla jako váhu pouhého objektu nepocitujeme, tedy jsme jako přírodní bytosti „jinak” než jako pouhé věci, či předmětnosti.

Záměna objektivní reality za skutečnost nastala s descartovským „cogito, ergo sum!”. Subjekt byl místem myšlení, cítění a pochybování. Stal se jedinou jistotou, vše ostatní se stalo objektem, nebylo jisté. Mezi subjekt a objekt vstoupila ostrá hranice, platná dodnes jako nepochybnost. Verifikace pak vše dotvořila. Ověřit lze pouze to, co je smyslově dáno a pro všechny, kdo mohou smyslově věci kontrolovat, proto věci se svou smyslovou daností se staly jedinou skutečností, tzv. objektivní realitou.

Myšlenky, které hýbou světem, se staly něčím, co do objektivní reality nepatří, co je pouze subjektivní, nejisté, rozplizlé, podezřelé. Objektivní realita se nastěhovala do tvaru, protože ten je hmatatelný, smyslově ověřitelný. Ten dnes hledají psychologové, biologové a ostatní vědci, dávají mu přednost před podobou. Co se stalo touto záměnou tvaru za podobu? Příroda tím pozbyla své hloubky, proměnila se na pouhé tvary, které je nutno spočítat a popsat. Indukce zavládla jako jediná metoda o přírodě. Příroda tak ztratila

svou fysis, svou plodící a tvořivou sílu. Stala se hotovostí, v níž sice existuje nějaký vývoj, ale i ten je něčím věčným, uzavřeným v již pochopeném a pro všechny doby hotovým systémem.

Příroda se stala odbytou veličinou, nás zajímají dnes jiná témata. Platnost přírodních dějů sklouzla k mechaničnosti, k systémovosti, strukturálnosti, k matematické zákonitosti. My bychom řekli (spolu se Zdeňkem Neubauerem): tvar nahradil podobu. Podoba je totiž vyhmatávaným pravým, rodícím se uskutečňováním, tedy podobou. Vychází z arché, směřuje k Telos, ale rodí se vždy originálně, proto užíváme slova „rodit“ a nikoli pouze „vyrábět“.

Chórismós („prostor“ mezi věcmi na zemi a idejemi z hlediska Platonova; chóra znamená v řečtině místo) byl novověkým myšlením odstraněn úplně. Celý problém načal Aristoteles, když přestěhoval ideje do věcí, vlastně to byl on, kdo chórismós přestal brát vážně. Celý další vývoj do dneška zde byl iniciován. Pro podobu je důležité rození tvaru z neustálého vztahování se k Telos, tj. k horizontu, tj. k referentu pohybu (řeceno s Janem Patočkou). Cartesianismus, tj. metodologie prevaluující tvary, tento ohled nezná, protože chórismós vymizel z předpokladů tázání. To je také důvod zvěcnění přírody a koneckonců i zvěcnění krajiny v jejich formální strukturnosti projevující se v tom, že vše, co v přírodě je nacházeno, se bere jako věc pro naše využívání a často i zneužívání. „Pozitivistů nemá rád myšlenku, že by vně oblasti pozitivní empirické vědy mohly existovat smysluplné problémy.”⁵

To je také důsledek subjekt-objektové netematizované fundace procesu poznávání, jak nám ji přinesla novověká vědeckost cartesiánského typu. Pozitivní je to, co je kladené, na něčem přebývajícím, na něčem ležícím, sedícím – zkrátka ponované. Ale to, na čem se pozice ustavuje, je také problémem a na to zapoměla moderní vědeckost i v pohledu na přírodu, na krajinu zvlášť.

K tomu Popper v téže publikaci velmi příznačně dodává: „V domnělých filosofických problémech chce vidět pouhé pseudoproblémy nebo hlavolamy. Tomuto jeho přání, které mimochodem nevyjadřuje jeho přání anebo návrh, nýbrž jako tvrzení o faktu – lze vždy vyhovět, neboť není nic snazšího, než demaskovat nějaký problém jako smysluprázdňý anebo pseudo. Stačí, abyste fixovali vhodně úzký smysl slova „mysl“, a brzy dokážete o každé nepohodlné otázce říci, že nejste s to v ní odhalit nějaký smysl.”⁶

Proč není proces rození jednoduše nahlédnutelný? Proč není jednoduše popsateľný? Známe mnoho fází tohoto procesu při vývoji člověka, umíme tyto fáze fotografovat, umíme porod nafilmovat, virtuálně zpřítomnit a přesto mu nerozumíme. Je zde něco, co se skrývá – přirozenost se ráda skrývá – ozývá se z paměti filosofických sentencí, v nichž si vybavujeme jména Platona, Aristotela a Heideggera. To, co je podstatné je skryté, všechna mystická učení o tom vypovídají, všechna náboženství rovněž, animistické, mytické představy také. Moderní filosofie, počínaje renesancí Alethei (odkrytosti), si počíná stejně. „Vyhmatávání podob”, hledání toho pravého není jednoduše dáno předem v celostnosti a úplnosti, kdyby tomu tak bylo, byl by vývoj zbytečnou oklikou, kterou, jak známo, příroda nečiní. To pomalé či rychlejší vyhledávání, vytápávání, vyhmatávání je rys, v němž se rození přírodních entit odehrává neustále. Jako by to příroda zkoušela na nás i sama na sebe. Vzhled – schéma – morfé je pak výsledkem (ergon – skutkem), z něhož se moderní přírodověda etabluje jako konečné poznání, ale každý takový konec je vyhmatáváním v oblasti druhu, rodu, právě existujících podmínek, za nichž se individuum vyvíjí apod. Tento pohled na fysis, jako na neustálé vyhmatávání podob je pak pochopitelné jako řízené jediným Telos (účelem), tj. podobou

podob. A zde naše úvahy končí, nemůžeme dál, protože dál již nic nevíme.

Kauzalita je technický počin, v přírodě je fysis v pohybu, tj. v kinesis něčím daleko jiným, složitějším, mysterióznějším.

Z. Neubauer uvádí: „Tak jako se svět usebírání v chrámu, tak se chrám usebírání v oltářním kameni.”⁷

Kruh vzcházení, vznikání, zjevování se uzavírá opět v přírodní entitě, aniž by si lidé, kteří toto činí, tento kruh jasně uvědomovali. Příroda jako přirozenost, nám bytostně vlastní, se vrací do našich životů oklikou a někdy aniž bychom to výslovně a jednoznačně požadovali. Její celostnost se nedá beztréstně redukovat pouze na geometrickou prostorovost, což se stalo v evropském myšlení. Prostorovost přírody přece není jen plocha či trojrozměrnost, prostorovost přírody obsahuje i chórismós, tj. prostor vyhledávání správné podoby, vyhmatávání, vytápávání, jak bylo řečeno výše. Zdeněk Neubauer k tomu dovozuje: „Bylo osudným ztotožnění reálného prostoru s prostorem geometrickým, na něž upozornil již Petr Vopěnka...”⁸

Reálný prostor není jen místo pro tvary, ale také pro podoby, pro vnitřky věcí a jejich přirozenosti, pro kvantitu i pro kvalitu, pro hyletičnost, nikoli pouze pro peratičnost.

Protože život květiny či člověka je neustálým naladováním se na celek světa, jenž je tak horizontem spolupřítomným každému aktu jak květiny, tak člověka. Naladování se na celek je harmonizací, rezonancí, je péčí o tělo a duši, je dynamickou, taoistickou rovnováhou. Pobývání kamene, květiny, člověka či společenství lidského, je něčím víc než pouhým poměřováním jevových tvarů, povrchů a vnějšků. Příroda je neustálé rození ze sebe a přes sebe v závislosti na řádu celku, kosmos jako řád je přítomen v neviditelné

podobě. To, co je uchopitelné hapticky, vizuálně a auditivně, je pouze přechodný proces ve fixovaných geometrických tvarech, ale tato hranice je umožněna jen pozadím neustálého impetu po lepším vyladování se tvaru na celek světa, po dokonalejším. Přičemž dokonalost ukončena není, její konečnost není jednou provždy dána, protože i ona sama se mění a tento tok není kauzalitou, je bohatším procesem, daleko bohatším, je totiž tím, čemu staří říkali Fysis.

Naladování na celek světa skrz život přírodních jednotlivin se má podobat dynamické, rozporné jednotě a vyváženosti napnutého šípů v luku mezi těživou a obloukem luku. Nejlepší střela bude podmíněna co největší rozporností mezi těživou a obloukem, ale přesto tato velikost nesmí přestoupit možnosti celého luku, tj. délky šípů a střední maximální délky mezi těživou a obloukem. Rozpor, který zde jest podmínkou funkčnosti vystřeleného šípů, je rozporem mezi odkrytostí a skrytostí procesu Fysis, jenž je řádu přírody inherentní. To, co změříme na povrchu v řádu geometrické prostorovosti, to je jen oblouk šípů, chybí těviva, mezi níž a obloukem se napíná šíp, který se má apollónsky strefit do černého, tj. do harmonie zakládající smysl i ontičnost světa prostřednictvím řádu zvaného Kosmos.

Tento prastarý výměr světové harmonie prostřednictvím luku známe od starého Herakleita, platí stále, jen je čím dál tím méně pochopen. Tímto rozporným pohybem (kinesis) je růst i rození, přirozenost věcí. Takové je i vyhmatávání podob v přírodě, proto má tento pohyb u Herakleita podobu hry, proto hra s dětmi byla Herakleitovi smysluplnější činností než debata s představiteli polis, proto má ve staré mytologii takovou rozhodovací moc právě los a proto také může Zdeněk Neubauer tvrdit: „Biologové budoucnosti budou patrně pociťovat stejné rozpaky nad dnešním odborným písemnictvím, jako dnešní vědec nad díly alchymistů. Totiž, stane-li se biologie opět skutečným „životozpytem“, tedy opravdu vědou o

životě a nikoli o chemických a fyzikálních pochodech, do nichž jsou životní děje implementovány. Tehdy se budou asi domnívat, že biologové naší doby užívali symbolické mluvy, vypůjčující si své výrazivo z představ běžných v matematice, energetice, informatice, ekonomii, lingvistice a z výrobků komunikační, výpočetní a reprodukční techniky.”⁹

Filosofie krajiny, filosofie přírody není nic jiného než toto vyladění se na celek uměním dialogu, jenž je stejným rozporným pohybem napínajícího se luku jako předešlý případ. Z. Neubauer toto vysvětluje takto: „Filosof tak nečiní pro sebe: uměním dialogu je schopen svůj vztah k celku jako k základnímu rozměru lidské přirozenosti sdílet a předávat. Toto poslání filosofie je od Sokratových dob nazýváno péčí o duši. Podle Sokrata činí toto hledění a hledání řádu veškerenstva filosofa lékařem duší.”¹⁰

Příroda dnešního člověka již není živoucí Fysis, ale prostředek pro lidskou seberealizaci, zatímco byl renesanční vědec hermetickým zasvěcencem, mágem, astrologem a alchymistou,¹¹ je dnešní vědec strážcem čisté metody, která má matematickou povahu, geometrickou přesnost. „Byla to františkánská mystika Oxfordské školy, jež jako první probudila důvěru v sounáležitosti člověka se stvořením, lidské obrazotvornosti s tvůrčí mohutností přírody”, píše Z. Neubauer.¹² A proto je dnes velmi zvláštní, když moderní přírodovědec se od těchto základů tak odtahuje. Hermetické pojetí světa dále přežívalo u rosenkruciánů, u svobodných zednářů, pro něž byla Kabala, magie, alchymie základem vědění. K magii naturalis patřila matematika a na ní založená mechanická dovednost moderní přírodovědy.¹³

Ovládat jiné lidi znamená strukturovat pole jejich možných jednání, to je celkem známá sociologická a politologická floskule. Tak se

vlastně realizuje „vůle k moci“ skrz politické prostředky. Zapomíná se ovšem, že do toho, co znamená „pole“, patří i krajina, patří její vzhledový habitus. Protože vše v krajině „promlouvá“, vtiskuje do podvědomí nálady, naladění a tento kontext může být zakomponován do myšlenky o ovládnání druhých cestou strukturace jejich polí, v nichž tito lidé jednají. Krajina vtiskuje do podvědomí „genera“ jednání, aniž by o tom člověk přemýšlel, k tomu se vědomě rozhodoval. Ulice mezi mrakodrapy v New Yorku strukturují jednání lidí např. tak, že se jezdí na skatech. Mladí lidé „skejtují“ velmi rychle, znamená tato rychlost snahu po útěku? Je známo, že je mezi nimi zvláštní společenství, kterému sociologové říkají „bez tváře“. Ztrácejí výrazy smutku, vzteku. Jejich tváře jsou vždy stejné, neproniknutelné, nejeví ani stopy úděsu či lítosti nad tím, když se někomu něco stane, což se stává velmi často. Jejich styl oblékání vyjadřuje negaci noblesnosti a byl na Západě přejat i ostatními mladými lidmi. Oblečení nesmí být nové, čím starší, tím lepší atd. Zatímco americké rifle-texasky znamenají mimo jiné i expanzi demokratické rovnosti ve spojení s praktičností, velkoměstská potřeba imponování se přetavila v nošení starých, již použitých oblečení.

Co bude v tvářích mladých lidí, budou-li žít jen mezi ocelovými konstrukcemi? Vždyť tento habitus se vtiskuje do jejich axiologické výbavy, rozhodují se z těchto hledisek. Krajina je významný prvek pro lidské rozhodování, pro celkovou lidskou axiologii. Krajina je přece domov, rozšířený organismus. Celkový, habituální prožitek krajiny vytváří horizont, jenž pak explikuje významy pro jednotlivosti. Tento horizont není jednoduše explikovatelný, protože vzniká jak ze sukcesivity („posobnosti“ – husserlovský výraz), tak z koexistence (ze současného vnímání různých obsahů). Horizont propojuje ideální obsahy s reelními (právě zachycenými v toku vědomí jako momenty), tak také s anticipovanými (s protencemi).

Horizont není jednoduchá popsateľná a dokonce měřitelná struktura, vytváří se v průběhu života jako výtěžek paměťových, průběžných i protencionálních struktur, sedimentuje, uzrává v našem podvědomí i vědomí na základě tradice, vzdělání, kultury a jiných vlivů. Tento horizont koření v krajině, v níž se průběh životních zkušeností odvíjí.

Husserl říká, žijeme v syntézách dopředu jdoucích a pouhou induktivní vědeckostí nemůžeme tyto složitosti odhalit a ocenit. Do těchto syntéz spadá vliv krajiny se svou anticipační a symbolickou silou, o níž víme jen velmi málo. Proč mají „skejtáci“ nepřítomnou tvář, odcizenou tvář? Chybí jim Richtungspol (Husserlův výraz pro směřování k pólu aktivity), horizont jejich „skejtování“ je bezcílný, prázdný, jalový, nesmyslný. Kdybychom dokázali je dostat do polí, luk a lesů, byli bychom asi překvapeni.

Husserl je přesvědčen, že ke každému objektu vnímání patří vizuální hyletická data prožitku, vytvářející uzavřený smyslový tvar pole.¹⁴ K těmto vizuálním datům se připojují i taktilní data, proto je výtěžek z poznání hory jiný u toho, kdo horu pouze vidí a u toho, kdo ji pracně a s vypětím svých sil vyleze a přemůže; malíř musí taktilně, vizuálně a auditivně „nasát“ krajinu, aby ji mohl namalovat. K tomu je nutno připojit i tvary odstínění, jejich kolorit, jejich vlivy na celkové naladění člověka v krajině. Nulový bod orientace tvoří naše tělesnosti, náš způsob tělesnění, tj. provádíte-li v přírodě pohyb, prožíváte ji úplně jinak než při pouhém pohledu. „Tělesnit“ v přírodě či v krajině znamená činit tuto krajinou součástí vlastního těla, tj. zapouštět kořeny, „domovštit“. Proč se rádi vracíme do krajiny našeho dětství? Protože tam máme vlastní kořeny. Zde se můžeme naladit na přesah, na transcendenci. Mezi hyletická data skrz něž se vytváří horizont krajiny patří nejen barvy, tóny, vůně, pachy, ale i bolest atd. To vše vytváří jeden celek, k němuž se vztahuje netematizovaným (ale i tematizovatelným) způsobem

porozumění sobě, druhým i věcem v daném prostoru. Horizont je ireelní pól, říká Husserl.¹⁵ Co to znamená? Horizont není reelní moment prožitkového procesu, není tam přítomen jako určitost. Ale působí tak, že se nám může jevit záplava zeleně, v níž kráčíme, jako velebnost chrámu, náhle ozářená louka nám vyvstane jako právě „rozsvícená louka” apod. Podobnosti se kryjí, vytvářejí protenci očekávání, vždyť minulé o této podobnosti jednoznačně vypovídá. Všim pak proniká jednotná intencionalita, o níž víme jen na základě provedené reflexe po provedené transcendentální epoché (tj. po volném odstranění všech předsudků, tezí a předsudečných anticipací, jež s sebou vláčíme jako výtěžek minulých zkušeností).

Tělesně vnímat, znamená vnímat věci. Toto vnímání je velmi složité, i když na první pohled je založeno pouze viděním. Do tohoto vnímání proniká všechna zkušenost s vlastním tělesněním, proto je tak důležitá tělesná výchova prováděná s rozmyslem. Husserl k tomu dodává: „Každá homogenní skupina hyletických dat odpovídá vlastní syntéze.”¹⁶ Právě tyto syntézy se nedají redukovat na jednotlivosti, jsou necartesiánskými celky, jež lze uchopit fenomenologicky, jako intencionality různého řádu. Do tohoto výměru spadá zkušenost krajiny, zkušenost přírody, horizont přirozenosti. V intencionalitě krajiny se nachází kontinuita perspektiv, skryté implikace, odhalitelné až po deskripci toku vědomí. Ideality se napojují na reelní prožitky v nově vznikající zkušenosti, vytvářejí syntézy další zkušenostní řady, protendují do očekávání dalších zkušeností, dosud nerealizovaných atp.

Krajina vstupuje do našich životů daleko hlouběji než je obvyklé v behaviorálních studiích. Pes domácí či jiná zvířata mají vlastní intencionální horizonty, patrně určené jejich instinkty a pudy, naučenými návyky. Jejich „krajina” však rozhodně není rezonující jako je krajina člověka, protože se do ní promítají ty nejhlubší obsahy duševní a duchovní. Proto je pochopitelné, mají-li mladí

strach před kácením stromů, vždyť strom není jen biologická entita. Filosofie „stromu“ je nesmírně zajímavé téma.

Teorie vnímání, především psychologické teorie vnímání zapomínají na to, že při každém vnímaném objektu je ve hře to, co nechává objekt jako „objekt“ vystupovat. Toto pozadí, jež je vždy nevnímáno, ale umožňuje vnímání např. stromu či skály, je právě to, o co běží ve filosofii krajiny. To, co není bezprostředně vnímáno je nesmírně důležité pro celý habituální vztah člověka ke světu jako k celku i k jednotlivinám. Toto „nevnímané“ tvoří naše podvědomí, naše vědomí, protože je podmínkou sine qua non všeho, co jest vnímáno jako jistý a určitý předmět. Pokud pozadí nepropustí do zjevu předmět, předmět zůstane našemu zraku skrytý, vůbec jej nezachytíme. Pozadí propouští do našeho aspektu nějaké předměty, ty se pak stávají pro nás důležité (ať chceme či nechceme), a toto je materiálem našich duševních pochodů, našeho myšlení a hodnocení.

Krajina nás tvaruje, aniž bychom o tom věděli, proto je nutné ji chránit. Vnímání věci není možné bez tzv. prázdného horizontu, tj. pozadí, které propustí objekt. Proto také každý vnímaný objekt v přírodě obsahuje v sobě transcendenci, tj. přechod k tomu, co není v pravém smyslu dáno našemu vnímání. Objekt je vnímán mnohokrát, vždy jinak, přesto zůstává identickým, ale je součástí jisté motivace, jistého smyslu, jisté intencionality – a toto vše je pozadí, v našem případě je to krajina. Tyto motivace, osmyslnění, intencionality pak ovládají naše předočekávání (protencionality), strukturují naše vzpomínky. To vše má na svědomí „krajina“.

Zatímco archaický člověk se cítil kosmem, včetně zvířat a rostlin, dnešní člověk se cítí být apendixem k internetové síti. Jevová podobnost je podvědomě sdílena, prožívána. A tak klidná líbezná krajina vyladuje i člověka, který ji vnímá. Tyto analogie jsou prastarého původu, vždyť např. planeta Mars se spojovala zároveň

se železem, kohoutem a kopřivou a přirozenost lopuchu (*Arctium*) byla spojována s přirozeností medvědí, mohutnost, chlupatost atd.

Barva a tvar listů jaterníku naznačovaly podobnost s lidskými játry, a proto se jimi i léčilo atd. To, co je bráno jako samozřejmost, tj. pozadí, na němž něco odvíjí tuto podobnost, je nesmírně důležité. Např. známý biolog A. Portmann učil, že dítě mezi desátým a dvaadvacátým měsícem svého života se nachází v tzv. sociálním uteru (v děloze), naprosto nutném, jak nás o tom poučují i nálezy tzv. zvlčilých dětí, které se díky absenci tohoto sociálního uteru nenaučily mluvit ani chodit vzpřímeně.¹⁷ Podobnosti jsou velmi důležité v životě nejen člověka, ale i zvířat. Stačilo by, aby hustá chumelenice pokryla krajinu a ocitli bychom se v úplně jiném světě. Naladování na to, v čem jsme doma, je dílem krajiny, pečovat o to, abychom byli v krajině doma je nevyhnutelné. V posledních čtyřiceti letech přišla Země o polovinu svých deštných pralesů, to je již varující informace. Biologie zkoumá především malé útvary, nejmenší představuje třicet angströmů (jednotka nese jméno švédského fyzika), což je třicet milimikrónů (tisícin tisíciny milimetru). V těchto útvarech neexistuje smrt. „Podivná říše, tento život na makromolekulární úrovni. (Makromolekulární chemie pracuje s molekulami o více než tisíc pět set atomů). Její podivnost vystupuje zvláště výrazně, když si uvědomíme, že v této oblasti života neznamená nic smrt, již jsme si my lidé vědomi jako svého osudu...”¹⁸

Mrtvá krajina připomíná tuto říši, protože v ní smrt vystupuje také jako podivnost. Vše se proměňuje na procesy na makromolekulární úrovni. Organismus buduje sebe samého z vaječné buňky. Zvláštní hra je sexualita, zaručuje stále nové a novější kombinace. Ovšem ten, kdo se dívá na svět jako na pouhé chemické procesy, jichž je nutno využívat, ten by ani sexualitu moc nepotřeboval. Zajímavé je, že již Herakleitos kladl hru do počátku světa, do základu světa. Již v

chromozómech, v dědičném materiálu jsou tak říkajíc „rozházeny karty” pro hru nových kombinací. Chromozómy jsou rozděleny na dvě poloviny. Původně se měly setkat ve vodním prostředí, vzpomeňme na Thaleta a jeho tvrzení, že vše povstalo z vody. Ale suchozemští živočichové musejí mít sofistikovanější způsoby, jak provádět tuto hru, jež je vždy na počátku zrodu.

Zvířata vnímají krajinu jinak, dokonce i v jiných barvách než člověk (např. včelí purpur).¹⁹ Někteří živočichové vnímají i polarizované světlo při zataženém slunci, takže se dokážou orientovat i při zataženém sluníčku, apod. Všichni obýváme společný svět (Oikumené), nesmíme jej ničit z pouhé chamtivosti a pleonexie (nesmírné chtivosti). Chování ptáků je také odvozeno z krajinného kontextu. „Ptáci skutečně nějakým způsobem dokážou průběžně registrovat plynutí času a podle polohy Slunce, příslušné pro určitou denní dobu, stanovit směr letu. V deset hodin ráno letí špačkové pod jiným úhlem vůči Slunci než třeba ve tři hodiny odpoledne. O struktuře vnitřních hodin nevíme zhola nic...”²⁰ Zastření Slunce oblakem prachu by znamenalo konec i pro tyto živočichy. Tuto niternost musíme přísně odlišovat od lidského vědomí, protože má mechanickou povahu, netvořící povahu, tj. bez možnosti přesahu, bez transcendence. Celé zvířecí chování vyjadřuje navázanost na krajinný kontext, zmizí-li zvíře, hyne. Zdeněk Neubauer by řekl to, co již mnohokrát opakoval na svých četných přednáškách, totiž věc usebírá prostor, tvoří kontext, sjednocuje prostor, centruje jej k sobě, protože bez něj by nemohla existovat. Každá usebranost je tvarem, jenž nutně potřebuje pozadí, tj. kontext; v našem případě potřebuje zasazenost do krajiny, která umožňuje toto usebírání, tj. setrvávání ve svém tvaru, což v případě živých organismů znamená život.

V lidském vědomí se konstituují identity na základě mnoha prožitků, reálnými prožitkovými obsahy pak probíhá identita ideálního typu,

jež funguje jako jistota v životě, jako opěrný bod, bez něhož se neporozumí ani světu ani sobě samému. Pokud se rychle mění i tyto ideální identity, pak se člověk ve svém vědomí disipuje, rozplývá, ztrácí se sama sobě a utíká do vysněných krajín heroinového či alkoholického typu, kde je vše jeho, kde cítí náležitost, trvalost, domovštění. Absolutní identitu poznáváme jedině v reflexi, již zvířata nejsou schopna v této kvalitě. Mění-li se rychle krajina, habitus životního usebírání, pak se Jáství nemůže konstituovat, protože chybí pevný kontext, pozadí, na němž tento proces vzniká a ustavuje se. Výsledkem jsou psychické problémy nejrůznějšího typu. Přeorání cesty, která sloužila nezměněna po staletí, je jizvou na duši toho, kdo ji důvěrně zná. Kontextuální myšlení je v cartesianismu opomíjeným jevem a je to velká chyba.

Egologie a ekologie

Egoita je Jáství, ego je totéž, co Já. Obojí, tj. Jáství i věda o „domově v nejširším smyslu” spolu velmi úzce souvisejí. Já je kořenem všech aktivit i pasivit člověka, domov je kořenem lidské existence. Zničí-li se domov, zničí se i já. Zničíme-li kořeny pobývání, zničíme neuvědoměle i kořen všech lidských aktivit a pasivit. Jak se to bude projevat? Ztrátou tváře, lidský výraz bude mrtvý, vyhaslý, bez výzev i bez odpovědí. Takový člověk chce jen jediné, být někde jinde, v jiném světě, např. v heroinovém či alespoň alkoholickém světě. Závislosti na jiných světech nejsou vůbec záležitostí nějakých prášků, tento problém nevyřeší vševládná biochemie, jak je v „civilizaci” obvyklé. Tento velký omyl bude stát ještě mnoho tragédií a nedorozumění. Cartesiánská víra na celek, který je složen z částí ve smyslu aditivnosti, musí být překonána, ale každá změna přesvědčení je i změnou jáství. Příroda není součet věcí a Jáství není součet

psychických vlastností, popisná psychologie behaviorálního typu, jež je dnes kritizována i z hlediska jejich vyznavačů, nedokáže řešit problémy domova a jáství, pochopených jako kořeny. Jáství není nalezitelné v reálním proudu prožitků (tj. v momentech toku cogitationes), Já se ideálně konstituuje ve všem, co prochází jako momenty řekou našeho vědomého a podvědomého života, jedná se o univerzální syntézu v duši člověka. Jáství koření ve všech reálních momentech jako jejich spodní invariant, není to ale část celku naší psychiky, stejně je tomu s domovem, ten jest v našem životě také jinak přítomen než je část životního celku. Abychom „celky“ jako je Já a domov mohli vůbec zachytit, musíme být schopni reflexe našich vlastních průběhových habitualit a to není možné jednoduchým způsobem. Tyto „celkovosti“ jako je Já a domov nejsou aditivnosti cartesiánského typu, a proto není možné je zachytit běžnými vědeckými metodami (které jsou převážně cartesiánské, tj. chápou celky jako součty částí). Od pradávna se ale používá institut svátků. Svátek umožní prožít tyto zvláštní celkovosti, protože je zpřítomní jako pozadí, na němž je možno je pochopit v pocitování. Svátek a po-svátko vyvolají tyto celky do prožívané přítomnosti, a proto jsou svátky tolik důležité. Redukce činností člověka na pouhé pragma, tj. činy vyplňující nějakou praktickou funkci, znamená odstranit možnost přístupu ke kořenům, jimiž je jáství-Ego a domov-Eko. Tento moment si moderní léčitelé duší vůbec neuvědomují, protože zůstávají v procesualitě charakteristické pro aditivní celkové habituality. Celky, jež nelze aditivně poskládat z částí, fungují jako pozadí, jako horizonty, jako osmyslnění a takové celky se zpřítomňují jen když vždy nově vznikají či zanikají. Při jejich vznikání či zanikání je možno je sdílet a to je možné jen skrz tázání, otázky. Otázka (správně položená, ve správný čas, správnému publiku) vyvolá pozadí, o něž jde, protože právě vzniká, konstituuje se anebo zaniká, mizí. Otázky se mohou klást buď slovy nebo tělem,

obojí dohromady se nazývá rituál, ve kterém se otázky kladou v předem naučených formulích a vykonávají se přitom úkony jako tělesňující projevy tohoto rituálu.

Proto je i obyčejný slavnostní, nedělní oběd, na němž se všichni sejdou a pochutnávají si ve sdíleném prostředí, velmi podstatným svátkem, který zpřítomňuje domov, tj. kořen lidské existence. Rozpad současných rodin je zaviněn právě absencí kořenů a to i absencí společných svátků, i tak prostých, jako je nedělní sváteční oběd. Sociologové budou uvádět stovky dalších důvodů, proč se rozpadá rodina, budou mít pravdu, ale o kořenech se tam nedočtete, protože metodologie výskytové sociologie tyto otázky vůbec nepřipouští, čímž se dopouští simplifikace, o důsledcích raději ani nemluvě.

Otázky se vždy kladou ve formě hry (tím je každý ritus), proto Olympijské hry zpřítomňovaly olympské božství, proto svatba je vlastně hrou napodobující Hieros gamos (posvátnou svatbu země a nebe jako základ světového řádu) atd. atd. Svátek otvírá nové obzory hodnot a významů, bez nichž by nebylo možno žít a doufat. Svátek odmítá negativismus, smrt, přináší radost ze všech plodů země (Eko) i ze sdíleného duchovního prostoru s bratry, s lidmi (Ego). Bez svátků se život stane pouští, proto ekologické aktivity by měly využívat svátků, těch pradávných, spojených s jarním slunovratem, se zimním slunovratem a probudit tak v otupělých myslích evropských manažerů jinou dimenzi reflexe světa i sebereflexe. Možná, že tímto způsobem by udělali víc než násilnými akty, které vždy najdou „protitleskače“, čímž se toto bohulibé konání snižuje a někdy i ničí.

Německé slovo „Umwelt“ označuje okolní svět vytvořený personalitami, to znamená z lidského rozmyslu. Není to svět naprosto přírodní, netknutý lidskými zásahy, ale je to naopak svět

vytvořený lidskými rozhodnutími. Umwelt je pozadím, na němž se rozkrývá lidský život ve zkušenostních průbězích. Je třeba pečovat o Umwelt tak, aby se díky němu mohly lidské bytosti vyvíjet harmonicky, tj. aby jejich život byl naplněn smyslem patřícím bytostně jim samým a nikoli něčemu nebo někomu jinému. Tím je myšlena především dependence od systémů, jež jsou důležitější než člověk tyto systémy zajišťující. Tím je ale také myšlen eschaton (tj. konečný účel dějin), jemuž má člověk sloužit, ať chce nebo nechce atd. Do personálního, okolního světa (Umwelt) patří krajina nejpodstatnějším způsobem. Málokdo si to však uvědomuje v této dosažitelnosti. Naučit se jí rozumět znamená především brát habitus (celkový vzhled) krajiny jako již existující odpověď a hledat k ní tu otázku, na niž krajina „odpovídá“. A tento proces porozumění se nedá naučit jako násobilka, protože porozumět lidskému „Umwelt“ znamená kultivovat všechny duševní potence člověka, nikoli pouhý rozum technického či pragmatického typu. Nestačí, aby ředitel hotelu znal všechny procesuality chodu (ekonomické, právní atd.), ředitel hotelu musí porozumět tomu, co „chce daná krajina“, v níž se hotel nachází. Co to znamená? Porozumět tomu, co je „Umwelt“ v dané lokalitě, jaký habitus krajina v sobě skrývá, znát svátky spojené s lokalitou. Je třeba tuto habituální charakteristiku předat i návštěvníkům (vědět o historii, biologických, geologických zvláštěnostech, zpřístupnit kolorit dané krajiny přednáškami, výstavami fotografií, využít rázovitých postaviček v okolí, umět vytvořit naladěnost na charakter krajiny nejrůznějšími způsoby. Propojovat „Umwelt“ se současnými potřebami skrz diachronní (historizující) záběr apod.). Říkají-li návštěvníci, že jejich cílem jsou krásy přírody, říkají vlastně, že jim jde o jejich vlastní kořeny, o naladění na domov (Eko). Tuto intenci je nutno rozvíjet. Nestačí se starat pouze o hédonistický rozměr jejich pobytu. Tak je možno probouzet v lidech skryté implikace, vytvářet nové osmyslňující

horizonty, obohacovat jejich duševní aktivity, tak je možno i lidi ekologicky vychovávat. V každém vnímání krajiny se totiž probouzejí vzpomínky na minulé vnímání (retence, asociace), zároveň se konstituuje projekce očekávacích protencí (předvzpomínek – dle Husserla), vzniká naladění na pozadí, jež není explikováno, ale přesto proniká do hodnocení a myšlení člověka. Tímto způsobem se také vytvářejí vazby na krajinu, takže se tam návštěvníci vrací.